

TUSSEN DE REGELS

ONAFHANKELIJKE UITGAVE T.G.V. DE OPLEVERING VAN HET KUNSTWERK 'TUSSEN DE REGELS' IN DE HAL VAN HET OPENBAAR MINISTERIE IN LELYSTAD

Vrijdag 19 september, 2008

DE RUIMTE VAN BETEKENIS

Interview met Annelys de Vet
pagina 2

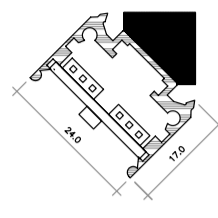
DE PERSOON IN KWESTIE

Voor wie is dit kunstwerk eigenlijk bedoeld?
pagina 3

WISSELING VAN PERSPECTIEF

Niemand zal aan hetzelfde uitzicht gelijke herinneringen overhouden
pagina 4

DE KLEUR VAN LICHT

Techniek lichtnissen nader verklaard
pagina 4

DE TAAL ALS INSTRUMENT

Het kunstwerk van Annelys de Vet in de hal van de nieuwbouw van het Openbaar Ministerie in Lelystad benadrukt het belang van taal in het vak van de officier van justitie.

Door Mr. G. VEENSTRA

Bij de formele, juridische woorden die we gebruiken om iemand in staat van beschuldiging te stellen komt ieder woord en iedere omschrijving heel precies. Datzelfde geldt voor de spreektaal die we in de zittingszaal en daarbuiten gebruiken om in gewoon Nederlands uit te leggen wat we van de zaak vinden en hoe wij vanuit onze rol in de samenleving tegen de strafzaak aankijken.

Dat afgewogen taalgebruik zie ik terug in de formulering van de eenentwintig stellingen, waar ieder woord gewikt en gewogen is en waarbij de zinnen je dwingen na te denken over de vraag wat er eigenlijk mee bedoeld wordt. Dat is voor iedereen die het leest volgens

mij anders. Het vloeiende van de spreektaal zit in de langzaam verspringende intensiteit van de kleuren.

Ons gebouw is open en transparant. Je ziet de prachtige Flevolandse luchten weerspiegeld in de grote raampartijen. Dat beeld beweegt en symboliseert de dynamiek van het Openbaar Ministerie. Als het 's avonds donker wordt gaan de lichten uit, maar blijft er beneden toch iets branden en bewegen. En verbinden we de binnenwereld van het OM met de mensen in de buitenwereld, die kunnen lezen wat ze willen.

Mr. G. Veenstra is fungerend Hoofd-officier van Justitie bij het parket Zwolle-Lelystad

Annelys de Vet maakte onlangs in opdracht van Rijksgebouwendienst een kunstwerk voor het nieuwe Openbaar Ministerie in Lelystad. Waar de taal van het wetboek tracht zo min mogelijk ruimte over te laten voor interpretatie, bereiken de stellingen in het werk het tegenovergestelde. Op het eerste gezicht abstract, refereren ze aan (sociale) processen en bewegingen in zowel onze maatschappij als in de media. De zinnen kunnen doen denken aan krantenkoppen. Foto Maarten Noordijk

DE BALANS VAN HET CONTRAST

De ouderdom brengt veel kwaads met zich mee en, anders dan velen menen, maar heel weinig goeds. Van vermeerderde wijsheid en toch zeker van grotere mildheid is (in elk geval bij mij) geen sprake: zonder veel redenen verfoei ik talloze hooggeprezen presentatoren die mijn lelijke televisie apparaat schaamteloos binnendringen. Maar één voordeel is ontegenzeggelijk aan de ouderdom eigen: het overzicht (helaas niet het inzicht) neemt noodzakelijkerwijze met het toenemen der jaren toe.

Door Prof. Mr. JAN LEIJTEN

Vanuit dat puur kwantitatieve voordeel sprekend, zeg ik in strijd met alles wat zich in pers en publicatie voordoet, dat het Openbaar Ministerie van anno 2008 veel beter functioneert dan dat van anno 1958. De gezapige rust van toen gepaard aan een zekere arrogantie (de 'cavalerie' van de rechterlijke macht) vond haar grondslag in het ontbreken van iedere negatieve kritiek in de publiciteit op het doen en laten van rechters en leden van het Openbaar Ministerie. Die rust was gegarandeerd want het secretariaat van het parket zorgde overal voor. Dat liep wel eens mis.

Ik heb het in mijn tijd als advocaat meegemaakt dat een officier van justitie een door zijn secretaris op schrift gesteld boeiend requisitoir met strafeis voordroeg waarna hij echter van de rechter en de advocaat moest vernemen dat requisitoir en eis in een volgende zaak thuishoorden. Hij voerde als verontschuldiging aan, dat het secretariaat hem zijn notities in een verkeerde volgorde had afgegeven. Ook advocaten ondervonden toen

zelden kritiek maar dat had een heel andere oorzaak: ze telden niet mee. De journalisten vertrokken tezamen uit de rechtzaal als het pleidooi begon: dat zou toch enkel over clementie en verzachtende omstandigheden gaan. Ze beseften toen nog niet hoe belangrijk verzachtende omstandigheden in het recht zijn want zij laten de andere zijde zien van de *story* die het strafrecht nodig heeft om tot een zo rechtvaardig mogelijk oordeel te komen.

Contrast

Daarmee en daardoor was de balans van het contrast grondig verstoord. Want een contrast is niet zo maar een tegenstelling maar - zoek het maar op bij Van Dale - een in het oog vallende tegenstelling. De grote winst van het strafrecht - bij helaas vele verliezen - is dat de spanning van het contrast nu dagelijks aanwezig is. Ik doel natuurlijk op de spanning tussen aanvallers en verdedigers, tussen Openbaar Ministerie en de advocaat in strafzaken. Dat komt ook omdat de aanvallers nu meer dan eens in de

situatie worden gedrongen van verdedigers: het Openbaar Ministerie moet waarmaken dat de vervolging op fatsoenlijke manier te werk is gegaan. Door de geschetste spanning worden de standpunten over en weer harder, hartstochtelijker en soms gaat daarbij - het is onvermijdelijk - een van de partijen over de streep.

Maar wat is mooier, wat is boeiender dan een confrontatie op het scherpst van de snede tussen een advocaat die zijn vak beheerst en een bekwame, goed voorbereide officier van justitie? Het belang is groot, maar niet rechtstreeks voor een van de partijen: het gaat om de vrijheid of de portemonnee van een derde, de verdachte.

Ik zie ze voor me de officier van justitie die van wanten weet en aan de andere kant de advocaat die alleen het belang van zijn of haar cliënt voor ogen heeft, dat ook moet hebben en dat schitterend doet. Ik zie ze voor me, zoals ik ze heb meegemaakt, Max Moszkowicz en Gerard Spong om er maar twee te noemen maar er zijn er zo een stuk of twintig, waaronder ook Inez Weski, waarover straks iets meer.

Ik zou het ellendige misverstand willen wegwerken dat de advocaat die een verdachte verdedigt aan wie een moord, een verkrachting of iets anders even afschuwelijks wordt verweten, een verdediger van kwade zaken is en daarom met argwaan moet worden bejegend. Niemand is zo schuldig in dit leven dat hij niet het recht heeft zo sterk mogelijk verdedigd te worden.

In alle dingen is een goede en een kwade kant, zoals een Chinees zei tegen Paul Theroux (*Riding the Iron Rooster*). Dat geldt niet alleen voor dingen maar ook voor mensen.

Zoals sport ons leert dat aanvallen moeilijker is dan verdedigen, zo is dat ook het geval in recht en rechtspraak. De aanvaller moet scoren (moet het bewijs leveren) de verdediger hoeft alleen tegen te houden (twijfel te zaaien). Maar als de advocaat in de aanval gaat is dat ook voor hem van toepassing. Hij moet bewijzen dat bij de vervolging onbehoorlijke praktijken zijn gebruikt en dat die zo ernstig zijn dat het niet tot een veroordeling mag komen. De verdediger, in dit geval de officier van justitie, kan meestal volstaan met de mededeling: het is niet waar.

Toegenomen spanning

Ik sprak over de toegenomen spanning tussen het Openbaar Ministerie en de strafrechtsadvocatuur. Een sterk staaltje daarvan levert het interview op dat Folkert Jensma in NRC Handelsblad van 30 augustus 2008 afnam van Inez Weski, waarvan de kop luidt: 'Justitie belazert je waar je bij staat'. Als dat ongenueerde verwijt waar zou zijn, zou ik zeggen dat je dat - omdat je er toch bij staat - als bekwaam advocaat moet kunnen voorkomen. Maar het is een verwijt dat in de richting gaat van beroepsdeformatie. Walter Rathenau, de beroemde Duitse Jood die ruim voordat Hitler aan de macht kwam werd vermoord (in 1922) zei het kort en wat te krachtig:

Aus Bitterkeit wird niemals das Gute kommen sondern aus Kraft. Maar om der wille van de eerlijkheid moet ik daaraan toevoegen dat hij daaraan vooraf liet gaan de even ongenueerde volzin: *Anklagen aber ist im Ursinn des Wortes diabolisch.* Voor ieder wat lekkers.

In of omstreeks 2003 interviewde ook Marian Husken de advocaat Weski (in haar boek: *Advocaten, strafpleiters - over opsporingsmethoden, hun praktijk en de glamour van het vak*) en dat interview begon zo: "Het lijkt soms alsof bijna iedere politiemanager of officier van justitie in Nederland een cliënt van Inez Weski stiekem te grazen wil nemen".

In de wachtruimte van het gebouw van het Openbaar Ministerie te Lelystad heeft Annelys de Vet eenentwintig teksten, aangebracht die van binnenuit worden verlicht en die om de beurt aan- en uitgaan. Ze bieden allemaal stof voor denken, maar het is niet zeker dat alle bezoekers van de wachtkamer dat ook zullen doen.

Het geloof in twijfel

Ik heb één ervan als thema van mijn korte beschouwing genomen. Ik wil eindigen met een andere waardevolle spreuk, die zo meen ik, door elk Openbaar Ministerie bij het werk meer dan meestal het geval is ter harte zou moeten worden genomen: Het geloof in twijfel.

Prof Mr. Jan Leijten (1926) is Nederlands rechtsgeleerde, voormalig advocaat-generaal bij de Hoge Raad en auteur

DE RUIMTE VAN BETEKENIS

INTERVIEW MET ANNELYS DE VET

De teksten van het kunstwerk 'Tussen de regels' lijken door hun kracht en eenvoud bijna vanzelfsprekend, maar leiden bij nadere bestudering vooral tot verwarring en nieuwsgierigheid. Wat is de achtergrond en betekenis van teksten als 'De onderbuik van de democratie' en 'Het geloof in twijfel'? Wat wil de kunstenaar zichtbaar maken en waar heeft zij zich door laten inspireren? Een gesprek over het stellen van vragen die niet tot antwoorden leiden, onafhankelijkheid en meervoudige waarheden.

Door ROZANNE KRAAK

Het idee voor 'Tussen de regels' was al in potentie aanwezig voordat De Vet de opdracht kreeg om een kunstwerk te maken voor het Openbaar Ministerie in Lelystad. Tijdens het project *Nieuwe Symbolen voor Nederland* (de Vleeshal, Middelburg 2005) raakte zij geïntrigeerd door de steeds verdergaande invloed van de media op de collectieve moraal van onze samenleving. Berichten uit kranten en journaals en de destijds actuele verkiezingsstrijd leidden in de jaren daarna tot nieuwe inzichten, die zich geleidelijk vertaalden in ritmische teksten als 'De irrationaliteit van de actualiteit' en 'De conditie van vrijheid'. De teksten die uiteindelijk voor het kunstwerk zijn geselecteerd kunnen worden beschouwd als een pleidooi voor het onafhankelijk denken: "De macht van de krantenkoppen wordt steeds sterker. Door de voortdurende herhaling van dezelfde boodschap kunnen nieuwsfeiten een vast gegeven worden in je hoofd, los van een breder perspectief of context. Het gevaar bestaat dat we ons daardoor laten meeslepen en onze overtuigingen laten bepalen door populistische kretten en onderbuikgevoelens. Teksten als 'De irrationaliteit van de actualiteit' en 'De onderbuik van de democratie' dwingen je na te denken over dat soort processen."

Ondanks deze serieuze ondertoon is 'Tussen de regels' niet dwingend of moraliserend. De kunstenaar laat op speelse wijze zien dat het mogelijk is om anders naar aangenomen vanzelfsprekendheden te kijken, zonder dat zij haar eigen visie daarbij opdringt. Ze heeft om die reden bewust gekozen voor een kleur-

rijke en toegankelijke vormgeving: "doordat de kleuren steeds veranderen wordt het geheel als het ware een ademend lichaam, de teksten komen tot leven".

Maatschappelijke processen

Op een plek waar juridische taal gemeengoed is hebben de poëtische en soms provocerende teksten in de wachtkamer een vervreemdend effect. Toch is het Openbaar Ministerie volgens De Vet bij uitstek een plek om te reflecteren op maatschappelijke processen, want ook zij ontkomt als onafhankelijk instituut nauwelijks aan de macht van de media en de waan van de dag. "De media spelen een steeds belangrijker rol bij het bepalen van de maatschappelijke relevantie van delicten," aldus De Vet. "Daarmee dringen zij steeds verder het rechtssysteem binnen en kunnen zo een rol gaan spelen bij het bepalen van de grenzen tussen goed en kwaad. Die grenzen zijn natuurlijk door de eeuwen heen afhankelijk van tijdsgeest en cultuur geweest, maar als die tijdsgeest wordt bepaald door vluchtige meningen en sentiment is het van belang om afstand te nemen en objectief te blijven oordelen. Vandaar de tekst 'De vluchtigheid van de massa': een meerderheid komt soms over als een onwrikbaar geheel, maar kan in werkelijkheid zo omwaaien. Het is goed om daarbij stil te staan."

Hoewel De Vet alle vrijheid kreeg bij het ontwerpen van 'Tussen de regels', behield de kunstcommissie het vetorecht over de uiteindelijke teksten. 'De suggestie van macht' en 'De illusie van waarheid' hebben wel tot enige discussie geleid, omdat zij raken aan

Detail 'Tussen de regels', met rechts de wc-deur. Foto Maarten Noordijk

de kerntaken van het OM en haar gezag mogelijk zouden kunnen ondermijnen. Toch is slechts één tekst aangepast omdat deze voor het publiek misschien als kwetsend zou kunnen worden ervaren; 'Het autisme van de meerderheid' is uiteindelijk veranderd in 'Het narcisme van de meerderheid'. De Vet vindt het een verbetering: "Men is geneigd om de mening van de meerderheid te volgen. De macht die zij hierdoor krijgt kan gevaarlijk zijn en leiden tot verblinding. Hoewel het een nuanceverschil lijkt is narcisme achteraf gezien een sterkere term dan autisme, omdat het bij narcisme om zelfgenoegzaamheid lijkt te gaan en bij autisme om een stoornis. Als burger heb je altijd de keuze om je van de meerderheid te distantiëren."

Waarheid als meervoud

De Vet richt zich met 'Tussen de regels' tot de huidige samenleving en in het bijzonder tot de cliënten en juristen die gebruik maken van de wachtkamer. Ze hoopt dat het werk hen zal motiveren om vanuit een nieuw perspectief naar bepaalde daden of gebeurtenissen te kijken. "De teksten laten bewust veel ruimte voor interpretatie en kunnen dus op verschillende manieren gelezen worden."

"Ik vind 'Het geloof in twijfel' zelf één van de sterkste teksten. De tendens is overal een mening over te (moeten) vormen, deze tekst ontkracht dat idee en onderstreept dat twijfel een positief begrip is omdat het ruimte biedt aan andere zienswijzen. Dat geldt ook voor 'De illusie van de waarheid'. Het is misschien vreemd of provocerend om zo'n tekst te lezen op een plek waar men geacht wordt de enige waarheid boven tafel te krijgen, maar zelfs binnen de rechtspraak zullen er altijd meerdere waarheden naast elkaar bestaan. Wat mij betreft is waarheid altijd meervoudig." Voor de mensen die minder behoefte hebben aan dergelijke diepgaande reflecties heeft het werk overigens ook nog een praktische functie: de lichtnissen van 'De echo van de stilte', 'Het alledaagse van de afwijking' en 'De onderbuik van de democratie' vormen nauwelijks zichtbaar de toegangsdeur naar het toilet.

De verantwoordelijkheid van de keuze

Annelys de Vet staat bekend om haar maatschappelijk engagement en scherpe visuele analyses van culturele en politieke processen. Zij laat zich daarbij ondermeer inspireren door (maatschappij)kritische kunstenaars als Jenny Holtzer, Barbara Kruger en Lawrence Weiner, die allen werken met tekst en taal. Naar eigen zeggen is ze zich door haar onderzoek naar de invloed van de media meer bewust geworden van haar eigen werkwijze: "Mijn werk is een methode geworden om grip te krijgen op de dingen die ons, vaak onbewust, beïnvloeden. Met mijn werk wil ik bijdragen aan het inzicht in de krachten velden van de media. Als je je daar meer bewust van bent kun je er onafhankelijker van bewegen."

In haar werk maakt ze steeds radicalere keuzes, waarbij ze zich niet alleen tot het culturele maar vooral het publieke domein richt: "Ik ben me er steeds meer van bewust geworden hoe belangrijk het publieke discours is voor de kwaliteit van een democratie. Het 'algemeen geldende' moet altijd ter discussie staan en de stem van minderheden bewust de ruimte krijgen. Tegenspraak, dialoog en alternatieve beeldvorming zijn daarbij onmisbare ingrediënten. Ik ben een groot voorstander van vrije democratie maar zie ook steeds duidelijker waar haar zwakheden liggen: populisme ligt altijd op de loer. Door deze notie wordt mijn werk steeds politiever en daarmee uitdagender." Toch is ze naar eigen zeggen geen activist of wereldverbeteraar: "Ik wil wel dingen in beweging zetten, maar ik stel bij voorkeur vragen in plaats van antwoorden te geven. Persoonlijke stellingname, alternatieve beeldvorming en inzicht in de processen waardoor je wordt beïnvloed staan centraal. Ik leg geen bepaalde keuze op maar wil laten zien dat er altijd een keuze is. Het is ieders eigen verantwoordelijkheid om daar goed mee om te gaan. Het is vooral belangrijk dat we dat belangrijk vinden."

Rozanne Kraak is freelance cultureel journalist en redacteur

De hal van het Openbaar Ministerie. Foto Maarten Noordijk

DE PERSOON IN KWESTIE

VOOR WIE IS DIT KUNSTWERK EIGENLIJK BEDOELD?

De grafisch ontwerpster en kunstenaar Annelys de Vet (1974) maakte onlangs in opdracht van de Rijksgebouwendienst een kunstwerk voor het nieuwe Openbaar Ministerie in Lelystad. Ze liet zich daarbij inspireren door de taak van het parket als hoogste hoeder van de openbare orde: het vertegenwoordigen van de samenleving als het gaat om het opsporen en vervolgen van wetsovertreders en misdadigers. Het werk van De Vet – een-entwintig verzonken lichtbakken met tekst – sieren de lange wand van de entree van het gebouw. Daar wachten mensen totdat ze verder naar binnen mogen, zodat het onmogelijk is om het kunstwerk *niet* te zien.

Door TANJA KARREMAN

De creatie van De Vet oogt op het eerste gezicht helder en transparant, net zoals het gebouw zelf en zoals de meeste overheidsgebouwen die de afgelopen vijf jaar werden gebouwd ter compensatie van de tanende feitelijke toegankelijkheid. Het kunstwerk is duidelijk zichtbaar en de teksten zijn leesbaar voor iedereen, ook voor de passant die op straat het parket passeert. De Vet heeft zo het in alle opzichten rechte gebouw van architectenbureau Hootsmans het aanzicht gegeven van een 'levend ding' – vooral in de avond en nacht wanneer er, naar mate het donkerder wordt, steeds minder elementen verlicht zijn, totdat er slechts één blijft schijnen als een wakend oog over de veiligheid der burgers. Dit ene element dat dag en nacht brandt, heeft als tekst 'De echo van de stilte'. Het kunstwerk is, kort gezegd, zo veelbetekenend en zo toegankelijk dat het bijna verdacht is.

In elk geval roept het werk van Annelys de Vet in Lelystad een baaierd van vragen op. De belangrijkste daarvan is wel: voor wie is dit werk eigenlijk bedoeld? Dit is geen irrelevante vraag. Bij kunstwerken in de openbare ruimte wordt 'het publiek' vaak als doelgroep verondersteld, maar zelden in het oog gehouden. In meer of mindere mate is het werk immers 'voor iedereen'. Anderzijds kan kunst ook de identiteit van een plek, een omgeving of een gebouw versterken, en zich dus bedoeld of onbedoeld in verhoogde mate richten op een bepaalde groep. Daartegenover staat dan altijd weer het krachtenveld van de kunstconsument: mensen voelen zich aangesproken tot een kunstwerk, of juist niet.

Duidelijk is dat de vraag naar 'de doelgroep' direct of indirect altijd een rol speelt, zowel in de conceptie als in de receptie van het kunstwerk. Die rol wordt vaak onderbelicht, terwijl een poging tot antwoord op de vraag juist veel kan blootleggen over de aard van het kunstwerk. In een culturele context waarbinnen moderne kunst nog vaak als elitair, afstandelijk dan wel onbegrijpelijk wordt gezien, is het bovendien een vraag die de overheid als opdrachtgever niet blijvend kan ontlopen. Al was het maar om een visie te kunnen formuleren op het onlangs door de kunsttheoreticus Jeroen Boomgaard opgeworpen probleem van de rol van kunst in relatie tot de privatisering die de overheid doorvoert op tal van gebieden (inclusief de openbare ruimte). Boomgaard gaf zijn tekst over deze kwestie de titel *Geschenken voor de publieke zaak* mee en publiceerde het in het boek PRESENT dat een overzicht biedt van kunststopdrachten bij de overheid van de afgelopen jaren. Maar voor wie is het cadeau? Kan kunst nog wel een 'geschenk' zijn in een samenleving waarbinnen 'het publiek' of 'de doelgroep' niet meer bestaat?

Grootste opdrachtgever

Dat deze problematiek niet voorbij gaat aan Annelys de Vet, blijkt uit het feit dat het gebouw van het Openbaar Ministerie in Lelystad aan een muur teksten draagt zoals 'De suggestie van macht', 'Het geloof in twijfel', en 'De snelheid van mening'. In veel opzichten zijn ze enigszins vergelijkbaar met de tekst die de Amerikaanse kunstenaar Sam Durant (1961) plaatste in een grote lichtbak op het dak van het Openbaar Ministerie in Arnhem: 'NO lie can live for ever'. Zoals Durant met de tekst refereerde aan sociale misstanden tijdens de jaren twintig in de Verenigde Staten, zijn de teksten van De Vet een verwijzing naar de ondoorgroondelijke dynamiek van de media: hun macht en invloed, de wijze waarop ze worden geconsumeerd, en de verborgen betekenissen van hun boodschappen in het algemeen. Daarbij liet ze zich ondermeer inspireren door het succesvolle boek *Het zijn net mensen* van journalist Joris Luijendijk.

Niet voor niets is de titel van het werk in Lelystad 'Tussen de regels', waarbij vragen naar de onafhankelijkheid en transparantie van het juridische systeem luid doorklinken.

Uit de titel van het kunstwerk van De Vet spreekt bijna achterdocht jegens de opdrachtgever. In zekere zin is die symptoma-tisch voor de verhouding tussen kunst en de staat: de overheid is een opdrachtgever die wanneer het kunst betreft – zeker in Nederland – bijna per definitie verdacht is (of lijkt te zijn), maar zonder welke het landschap van de beeldende kunst er tegelijkertijd een stuk

'NO lie can live for ever' (2006), Sam Durant

schraller zou uitzien. Opmerkelijk is daarbij dat de Nederlandse overheid zich juist de grootste opdrachtgever voor kunstenaars in de wereld kan noemen, terwijl het relatief onbekend is dat op veel plekken in Nederland waar de overheidsgebouwen zich concentreren een enorme dichtheid aan kunstwerken bestaat. Die rijkdom is vaak onzichtbaar, en raakt meer en meer verscholen in gebouwen die de afgelopen jaren steeds minder gemakkelijk toegankelijk werden; met tourniquetten en beveiligingsmaatregelen wordt de toegang tot openbare gebouwen gecontroleerd, en in zekere zin ook tot de kunstwerken.

Alleen al in Lelystad bevinden zich op nog geen honderd vierkante meter een reeks kunstwerken die in het kader van de procentagerегeling tot stand kwamen. Aan de zuidkant van het station, naast het Openbaar Ministerie met het kunstwerk van Annelys de Vet, staat voor de entree van de Rechtbank een beeld van Auke de Vries (1937), en bij de burelen aan de andere kant worden bezoekers van de Raad voor de Kinderbescherming ver-rast met expressionistische verfuistpattin-gen van de Duitse schilder Katharina Grosse (1961). Deze collectie als geheel zou je kunnen beschouwen als een bijzondere vorm van 'openbare rijkdom', een omschrijving die de publicist Dirk van Weelden onlangs gaf aan kunst bij rijksgebouwen.

Al deze kunstwerken maken deel uit van een overheidscollectie die pas sinds een paar jaar professioneel beheerd en gearchiveerd wordt. Die collectie is het resultaat van een vijftig jaar lange stroom aan overheidsopdrachten die zijn oorsprong heeft in het genomen ministerraadbesluit uit 1951 over 'decoratieve aankleding van rijksgebouwen'. Dit besluit resulteerde in 1953 tot de instelling van de procentagerегeling. Heel anders dan nu was toentertijd de verheffing van het volk de doelstelling en het volk de doelgroep. In de naoorlogse wederopbouwperiode werd kunst een grote rol toegekend in de 'opvoeding', met persoonlijkheidsvorming en gemeenschapszin als speerpunten.

Opponerend

Destijds werd een – nog altijd actuele – discussie gevoerd over de relatie tussen cultuurbeleid en politiek-economische omstandigheden. Wellicht het opmerkelijkste resultaat daarvan was de mislukte poging om cultuur bij het 'Ministerie van Oorlog' onder te brengen, zodat een deel van deze sterk groeiende begroting voor kunst zou kunnen worden gereserveerd. Binnen dit kader werd zelfs geopperd de diensttijd als culturele scholing in te vullen. Hoewel dit allemaal niet doorging, was één ding duidelijk: de legitimiteit van kunststopdrachten voor opdrachtgevers stond niet ter discussie en werd rechtsreeks gerelateerd aan doelstelling en doelgroep.

Een groter contrast met de huidige situatie is niet denkbaar. Door de sterke terugtrekkende beweging van 'de overheid' dreigt een ontwikkeling waarbij kunst uiteindelijk in het private 'biedingspakket' tussen de wibrillen en de koffieautomaten terecht gaat komen. Zover is het nog niet en voorlopig valt de garantie van de kwaliteit van kunst onder de verantwoordelijkheid van de Rijksbouw-

Beeld voor entree Rechtbank (2001), Auke de Vries.

meester. Maar de verschillen zijn wel degelijk groot. Waar vroeger de kunst in dienst stond van de architectuur, wordt nu een hoge mate van 'vrijheid' toegekend en verwacht; en waar de kunst voorheen 'illustreerend' was, is ze nu vaak 'opponerend' met relativerende kanttekeningen en twijfels. Ook het toenmalige geloof in de vooruitgang van de samenleving staat in schril contrast met het huidige culturele klimaat van diversiteit, fragmentering en scherpe tegenstellingen.

Corporate Identity

Het wordt dikwijls betoogd dat precies in die relativering de kracht en de legitimatie van kunst in de openbare ruimte schuilt, en dat dit in het bijzonder geldt bij rijksgebouwen. Zo stelde de al genoemde kunsttheoreticus Jeroen Boomgaard onlangs dat de opdracht van een nieuwe invulling van kunst bij Rijksgebouwen juist is om het 'afwijkende geluid te laten horen'. De notie van kunst als 'tegenkracht' klinkt aardig en bekend, maar we weten ook dat de werkelijkheid een stuk gecompliceerder is. In de kunstcommissie die bij elke opdracht wordt samengesteld, zijn niet alleen de rijksbouwmeester, de architect en de opdrachtgever maar vooral ook de 'gebruikers' van het gebouw vertegenwoordigd. Voordat een kunstenaar de opdracht krijgt, maakt de kunstadviseur een inventarisatie van de mogelijkheden en verwachtingen. Deze vormen het kader voor de selectie van de kunstenaars en zijn uiteindelijk bepalend voor keuzes en ontwerp. In het ontwerpproces zijn er vervolgens een aantal 'toetsmomenten' die draagvlak en goedkeuring garanderen.

In het geval van het kunstwerk voor het Openbaar Ministerie in Lelystad was één van de belangrijkste wensen van de opdrachtgever dat de kunst niet alleen 'beleefbaar' zou moeten zijn voor de gebruikers maar dat het werk zich zou richten tot 'het publiek', zodat 'de openbaarheid' van het Openbaar Ministerie in een anderszins gesloten gebouw werd beklemtoond. Met de keuze voor het werk van Annelys de Vet uit drie ontwerpen ging het Openbaar Ministerie bedoeld of onbedoeld nog een stap verder dan de aankoop

van een autonoom kunstwerk dat een ver-meende juridische tunnelvisie relativerde. Er was immers sprake van een in architectonisch opzicht verregaande integratie tussen kunstwerk en bouwwerk. Er ontstond een intensieve samenwerking tussen kunstenaar en het architectenbureau Hootsmans, die ook het interieur ontwierp. Aldus werden de nissen met de lichtbakken afgestemd op het ontwerp van de entree van de muur. De eenheid wordt verder benadrukt door materiaalkeuze en kleurstelling.

Uiteindelijk maakt het werk van Annelys de Vet in esthetisch opzicht zo volledig deel uit van het design en is het geheel en al geïntegreerd in de binnenhuisarchitectuur. Het gevaar dat hierbij dreigt, is helder, en is zelfs des te nijpender bij de publiekprivate samenwerking: de kunst gaat in het 'democratische' proces van de totstandkoming van het project deel uitmaken van de *corporate identity* van de klant. Daarmee wordt de doelgroep van deze kunst wel heel duidelijk – angstaanjagend duidelijk.

Muurschildering (2004), Katharina Grosse

Persoon in kwestie

Vanuit dit perspectief is het nuttig opnieuw naar het kunstwerk van Annelys de Vet te kijken. Daarbij valt op dat de entree van het Openbaar Ministerie van Lelystad uit twee delen bestaat; er is de ontvangsthal met balie (afgeschermd door glas), en de wachtruimte daarachter, gescheiden door een glazen wand. Overigens is de ingang voor het personeel van het Openbaar Ministerie aan de achterkant van het gebouw, bij de parkeerplaats en fietsenstalling. Behalve het baliepersoneel komen aan de voorkant dus geen juridische gezagsdragers naar binnen, maar slechts 'personen in kwestie'.

Persoon in kwestie, neem plaats! Ik ga zitten en beeld mij in 'persoon in kwestie' te zijn. Dezelfde tegenstrijdigheid die spreekt uit de teksten, ervaar je in deze ruimte. Eerst denk je nog dat de lichtwand, een welkome afleiding is; een spel van licht en kleur in pasteltinten. Toch voelt men zich zo onder de lichtbakken al snel verdacht dan je al bent in deze ruimte. Je zit liever niet met het gezicht naar de straatzijde, maar staren naar deze lichtbakken met grote letters op anderhalve meter afstand is ook niet te doen. Uiteindelijk kun je niet anders dan je gezicht naar de buitenwereld richten. Daar zit je dan als 'persoon in kwestie': wie is hier nu aanklager, rechter, verdacht, schuldig?

Niets is wat het lijkt. Wat zacht lijkt, is hard, wat aan iedereen gericht lijkt, is bedoeld voor die ene persoon in kwestie, wat herkenbaar lijkt, is confronterend, wat comfortabel lijkt, is ongemakkelijk, wat zwakte lijkt, wordt kracht. Annelys de Vet heeft in Lelystad een eigentijdse context gemaakt voor kunst bij rijksgebouwen, met als voor-naamste kracht juist het ontbreken van een duidelijke doelgroep, en het introduceren van omgekeerde volksverheffing en een immer wisselend perspectief. Alles beter dan onderdeel uit te maken van de quasihelderheid van een *corporate identity*. Zij zag het gevaar, en wist eraan te ontsnappen.

Tanja Karreman is adviseur beeldende kunst, Atelier Rijksbouwmeester

De nieuwbouw van het Openbaar Ministerie te Lelystad, door Hootsmans architectuurbureau. Foto Maarten Noordijk

DE WISSELING VAN PERSPECTIEF

Door MONIQUE SMITS

Annelys de Vet heeft voor haar kunstwerk 'Tussen de regels' gebruik gemaakt van de maatverhoudingen in de gevel van het nieuwe gebouw voor het Openbaar Ministerie in Lelystad. De lichtnissen en het dichte gedeelte in haar kunstwand staan in dezelfde verhouding tot elkaar als de grote ramen in de gevel en de zwarte huid van geperforeerd staal. Het kunstwerk is op deze wijze onderdeel geworden van de architectuur.

Net als de ramen in de gevel bieden de lichtnissen in het kunstwerk telkens een ander perspectief op de omgeving. De stemming van de waarnemer zal een belangrijk stempel drukken op het beeld dat uiteindelijk op het netvlies achterblijft. Niemand zal aan hetzelfde uitzicht gelijke herinneringen overhouden.

Monique Smits is architect bij Hootsmans architectuurbureau

Door ROB HOOTSMANS

De nieuwbouw van het Openbaar Ministerie staat in het centrum van Lelystad, achter de rechtbank. Samen met de Raad voor de Kinderbescherming en de rechtbank, vormt het een cluster 'justitie' gebouwen, ten westen van het NS station. Het stedenbouwkundig plan voor dit cluster is gemaakt door het bureau Khandekar. De footprint van het gebouw was een gegeven.

Het kantoorgebouw bestaat uit vijf verdiepingen (plus één kelder) van 18 x 43 meter. De gevels bestaan uit een grid van geperforeerde zwarte stalen roosters, h.o.h. 3600 mm en circa 900 mm breed. Achter deze roosters bevinden zich luiken voor natuurlijke ventilatie, zonwering, luchtkanalen, constructie, data/electra, etc. Het grid wordt aan de voorzijde verstoord door de entree en aan de achterzijde door de deuren naar trafo- en bergingruimten en het balkon op de vijfde verdieping. De vijfde verdieping

is vijf meter hoog. Hier bevinden zich het restaurant, vergaderzalen en de bibliotheek. De representatieve ruimten op de begane grond en de 5e verdieping hebben een vloerwerking van eikenhout. Ook de trappen die deze ruimten met elkaar verbinden zijn met eikenhout bekleed.

Door middel van betonkernactivering wordt er gekoeld. Akoestiek wordt opgelost in de binnenwanden. Ten opzichte van een traditioneel kantoor wordt 45% energie bespaard door toepassing van betonkernactivering, warmte- en koudeopslag in de bodem en een klimaatgevel.

Rob Hootsmans is oprichter van Hootsmans architectuurbureau

DE OPDRACHT VAN DE MAATSCHAPPIJ

Het Openbaar Ministerie (OM) bepaalt wie voor de rechter moet verschijnen, en voor welk strafbaar feit. Het is de enige instantie die kan besluiten een persoon te vervolgen.

Door BIRGIT HAAN

Het werkkterrein van het Openbaar Ministerie is het strafrecht. Het OM bemoeit zich niet met ontslagkwesties of met burens die ruziën om een overhangende boomtak. Zij moeten naar de burgerrechter om hun geschil te beslechten. Het Openbaar Ministerie komt pas in beeld als iemand een strafbaar feit begaat. Het OM geeft leiding aan opsporingsonderzoeken en ziet erop toe dat de politie deze onderzoeken volgens de regels uitvoert. En het OM ziet erop toe dat de door de rechter opgelegde straf naar behoren wordt uitgevoerd.

De maatschappelijke opdracht

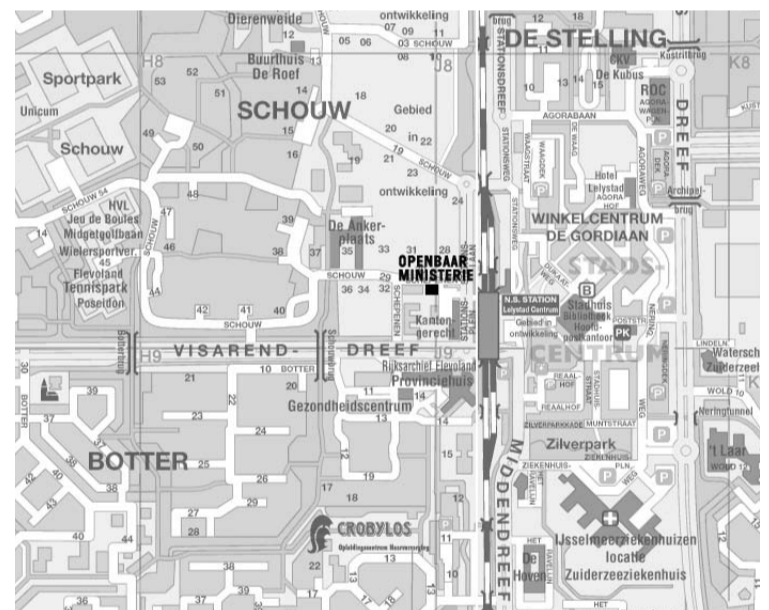
De maatschappelijke opdracht van het Openbaar Ministerie is de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde. Dat betekent dat het OM in actie moet komen bij overtreding van regels die de burger en de samenleving beschermen. Degeenen die de wet overtreden, moeten in voldoende mate worden geconfronteerd met een strafrechtelijke tussenkomst. Dat vergt een tijdige reactie die het gedrag afkeurt en voorkomt dat iemand nog een keer

de wet overtreedt. Als het mogelijk is, moet het voordeel dat met de overtreding is verkregen, afgenomen worden en moet de overtreder de schade vergoeden. Daarbij geldt natuurlijk dat het OM zich zelf ook aan de regels van het recht houdt en voor zijn doen en laten actief verantwoording aflegt aan de rechter, maar ook aan de samenleving.

Het OM heeft ook aandacht voor het bredere maatschappelijke geheel waarin de criminaliteit zich afspeelt. Die aandacht is noodzakelijk om te weten wanneer strafrechtelijk optreden effectief is en bijdraagt aan de veiligheid in de samenleving. Hoe meer het strafrechtelijke optreden is ingebed in andere maatregelen, hoe groter het effect.

Het OM werkt daarom samen met andere partijen zoals met de gemeente en de politie in het drie-hoeksoverleg, en bijvoorbeeld in de veiligheidshuizen. Het OM vervult binnen die samenwerking vaak een centrale rol.

Birgit Haan is communicatieadviseur en persvoorlichter parket Zwolle-Lelystad

Adres: Openbaar Ministerie Lelystad, Schepenen 7, 8232 DB Lelystad tel. 0320 - 741300

DE KLEUR VAN LICHT

Ontwerpster Annelys de Vet heeft het lichtdecoratie bedrijf Yellowspot gevraagd een verlichtingsoplossing te ontwikkelen voor haar ontwerp 'Tussen de regels'. Yellowspot heeft binnen de televisie-, theater- en architectuurwereld veel ervaring met het uitvoeren van verschillende lichtobjecten.

Door RICHARD DE LANGE

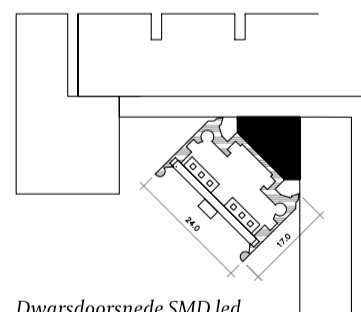
De interfaces die Yellowspot heeft ontwikkeld voor het aansturen van led-verlichting worden veelal gebruikt in live situaties zoals het (sport)journaal, jeugdjournaal, concerten en televisieprogramma's, maar ook binnen gebouwen als het Instituut voor Beeld en Geluid en het Muziekgebouw aan 't IJ. Het verzoek was nu om de technische uitvoering van het kunstwerk in het OM voor onze rekening te nemen.

Techniek

Ons team heeft in nauw overleg met de ontwerpster en interieurbouwer (firma Kloosterboer Decor B.V.) het uiteindelijke technische concept opgezet. Samen met de interieurbouwer zijn we gekomen tot de uitvoering van de lichtnissen in kant en klare frames. De basis van de frames is gemaakt van multiplex, maar voor de zichtbare delen is gebruik gemaakt van MDF zodat een strakke afwerking mogelijk was. Het geheel is uitgefreesd met CNC ('Computerized Numerical Con-

trol', ofwel computergestuurd). Alles is gespoten in dezelfde kleur als de wanden rondom het kunstwerk. De achterwand waar de teksten in uitgespaard zijn, is van roestvrijstaal. Het was van belang dat er geen reflectie van de verlichting op de plaat zou ontstaan, dat de lichtgedraging goed was en de uitgesneden letters (zoals het rondje in de O) onzichtbaar gemonteerd zouden zijn. De ruimte achter de letters is met zwart vilt bekleed waardoor je het gevoel krijgt dat de diepte achter de letters oneindig is.

Het was de bedoeling van de ontwerpster om een niet storend kleurenverloop te laten plaatsvinden in de lichtnissen. Daarbij zouden telkens verschillende nissen de aandacht krijgen door een hogere

Dwarsdoorsnede SMD led

intensiteit licht en veranderende kleuren, zodat je als het ware het kunstwerk zou worden ingezogen. Om dit te bereiken zijn leds toegepast met een unieke menging in de lamp, opgebouwd uit de kleuren rood, groen en blauw. Doordat de menging van deze drie kleuren in de led zelf plaatsvindt, is een ware kleurenpracht mogelijk waarbij het kleurenverloop vloeiend is. In combinatie met de mede door Yellowspot ontwikkelde ledcontrollers zijn oneindig veel schakeringen mogelijk. Yellowspot wenst het OM te Lelystad veel plezier met deze in het oog springende, op led-verlichting gebaseerde lichtnissen.

Richard de Lange is projectleider bij Yellowspot BV

DE COLOFON

De krant 'Tussen de regels' is een onafhankelijke uitgave ter gelegenheid van de in gebruikname van het kunstwerk 'Tussen de regels' in de wachtruimte van het Openbaar Ministerie in Lelystad. Zij wordt gratis verspreid aan de gebruikers, relaties en omwonenden van het OM.

Kunstwand

Concept: Annelys de Vet
In opdracht van: Rijksgebouwendienst
Adviseur beeldende kunst: Tanja Karreman
Projectmanager Rgd: Frans van Beek
Bouwkundig ingenieur Rgd: ir. G.G.H. Albers
Architectuur: Hootsmans architectuurbureau
Oplevering: september 2008
Uitvoering: Yellowspot BV i.s.m. Kloosterboer Decor B.V.
Lettertype: Wilma (ontwerp Enric Jardí)
Met dank aan: Rudy J. Luijters, Hans de Vet

Krant

Redactie & ontwerp: Annelys de Vet
Auteurs: Birgit Haan, Rob Hootsmans, Tanja Karreman, Rozanne Kraak, Richard de Lange, Prof. Mr. Jan Leijten, Monique Smits, Mr. G. Veenstra
Fotografie: Maarten Noordijk
Drukwerk: Drukkerij Lenoir Schuring
Papier: Reviva offset (100% recycled)
Lettertypes: Capitolium (ontwerp Gerard Unger), Wilma (ontwerp Enric Jardí)
Oplage: 1.600

www.annelysdevet.nl

Dwarsdoorsnede lichtnis

